[Hermans 1989]
Hermans, Theo: `Inzicht in het taal- en letterenbeleid extra muros: het uitzicht vanuit Londen.' In: *Algemene Conferentie van de Nederlandse Taal en Letteren 1988*, Amsterdam. Mag het een ietsje meer zijn? Verslag van de Algemene Conferentie van de Nederlandse Taal en Letteren 1988. 's-Gravenhage 1989, p. 36-40.

3.4 Groep 4

3.4.1 Inzicht in het taal- en letterenbeleid extra muros: het uitzicht vanuit Londen - Th. Hermans

Ten aanzien van de culturele promotie in het buitenland zijn in België ambtelijke mis- en tegenslagen aan de orde van de dag. Zij treden op door de ver doorgedreven politisering van de ambtenarij, waardoor op allerlei vlakken bureaucratisering, onkunde en incompetentie ontstaan.
Dit is een aspect van de Belgische politieke cultuur dat naar alle waarschijnlijkheid nog ettelijke jaren zal blijven voortbestaan. Dat er zo te zien weinig aan te doen valt, is geen reden om die wantoestand niet openlijk en hartgrondig te betreuren. Wanneer bovendien, door opeenvolgende grondwetsherzieningen, regionaliseringen en herstructurering van diensten, niemand (zeker niet als je in het buitenland woont) nog goed weet bij welke dienst hij waarvoor terecht kan en de nodige informatie daaromtrent ook op de ambassades ontbreekt, wordt het nóg moeilijker. De nadelen voortvloeiend uit die toestanden zijn er niet minder reëel om, ook wat betreft de uitstraling van de Nederlandse cultuur in het buitenland en het Vlaamse aandeel daarin, dat immers zoveel groter en beter zou kunnen zijn dan het is.

Voor het geval de Nederlanders onder ons menen dat er te lachen of te huilen valt om 'die Belgen toch', wil ik nu graag iets kwijt over *Dutch Heights* en *Dutch Arts*, twee periodieke laagvliegers uit het noorden die aantonen hoe het óók niet moet.

Dutch Arts is een mysterieuze publikatie, afkomstig van ergens een 'Ministry of Cultural Affairs' waarvan alleen vermoed kan worden dat dit het Nederlandse Ministerie van WVC is, want het staat nergens en ook een adres ontbreekt. De eerste aflevering verscheen geheel anoniem. De naam van de hoofdredacteur werd pas onthuld in het derde nummer, dat overigens twee jaar na nummer twee verscheen zonder dat daar enige verklaring voor gegeven werd. Wáár of hóe het blad te krijgen is, gratis of voor geld, blijft een raadsel.

Dutch Heights identificeerde zich wél vanaf het begin, maar weet al evenmin goed of het zichzelf wil verkopen of gratis weggeven. Zowel *Dutch Arts* als *Dutch Heights* hebben problemen met de Vlamingen. *Dutch Arts* houdt Paul van Ostaijen voor een Nederlander. *Dutch Heights* liep zich al van bij het begin te pletter op de aan het Nederlands verwante 'Vlaamse taal', waarna *Dutch Arts*, als om het weer goed te maken, de Nederlandse literatuur overzag in twintig auteursprofielen: 14 Nederlanders en 6 Vlamingen, één voor ieder miljoen stamgenoten. De lezer van *Dutch Arts* die zich daarbij afvraagt wat al die Vlamingen daar doen in dit 'Holland promotion'-blad, moet er vooral niet de commentaren over het 'Vlaams' in de eerste aflevering van *Dutch Heights* op naslaan, want dan lopen zijn hersens een kortsluiting op.
Overigens is het nog maar de vraag of het buitenland en het buitenlandse cultuurbeleid gebaat zijn bij de ongenuanceerde zelfophemeling en hogeborstzetterij waar deze publikaties bol van staan. De redactionele en administratieve onduidelijkheden, het geklungel met de Vlamingen en de propagandistische instelling, zijn voldoende gronden om te besluiten dat het maken van een tijdschrift met culturele informatie voor het buitenland beter niet aan een ambtenarenredactie kan worden overgelaten.

Hoe het op dit gebied al evenmin moet, wordt anderzijds aangetoond door een Vlaams initiatief, het in het Engels en Frans gestelde blad *Articles*, dat een goed jaar geleden het Vlaamse theater- en dansleven in de Engels- en Franssprekende wereld wilde uitdragen. Een lofwaardige gedachte, ware het niet dat het in *Articles* gebezigde Engels van een mensonterende gruwelijkheid was. Dit blad ontvangt financiële steun van het Vlaamse Ministerie. Overheidsgeld dat echter verspild wordt is niet meer beschikbaar voor andere en betere doeleinden. Het is de taak van de subsidiërende overheid, erop toe te zien dat dergelijke tijdschriften de vreemde taal behoorlijk hanteren. Wanneer die overheid dat niet doet en haar geld aan minderwaardige produkten verkwanselt, is zij nalatig.

Een beproefde procedure om de kwaliteit van vertalingen naar een vreemde taal te beoordelen, is trouwens voorhanden: de Stichting voor Vertalingen beschikt over een uitgebreid netwerk van anderstalige beoordelaars dat zeer bevredigend werkt. De Vlaamse overheid, die de Stichting af en toe mede subsidieert, hoort dat te weten.

In plaats van voornoemde publikaties moet er een deskundig geleid Engelstalig, onafhankelijk, internationaal, informatief en kritisch tijdschrift over de taal, letteren, geschiedenis en cultuur van de Lage Landen komen. Hiermee sluit ik aan bij o.a. de aanbevelingen in het rapport *Cultuur zonder grenzen* (1987) van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, het positieve advies van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren op die aanbevelingen (Advies R-1675, 3/12/1987; *Publikatieblad* jg. 1, 6, juli 1988, p. 31), en herhaalde resoluties van de Colloquia Neerlandica van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN).
Concreet wordt er in bijna al deze uitspraken meteen ook melding gemaakt van het enige jaren geleden gedane voorstel van de Stichting Ons Erfdeel, om een Engelstalig tijdschrift op te richten naar het prijzenswaardige voorbeeld van het blad *Septentrion*.

Indien een tijdschrift als *The Low Countries* er ooit komt, dan zal het ongetwijfeld een 'algemeen cultureel' tijdschrift zijn. Die brede aanpak, ruimer dan alleen 'taal en letteren', is een noodzaak.

Onze grootste vijand in het buitenland heet "Onbekendheid". Die onbekendheid geldt in veel grotere mate voor de Nederlandse taal- en letterkunde dan voor de geschiedenis en kunst van de Lage Landen. In Londen, New York of San Francisco lok je geen studenten met een cursus "The Age of Vondel", maar wel met een cursus "The Age of Rembrandt" of "The Age of Rubens". Hier ligt - ook buiten de universiteit - een potentieel dat aangetrokken en aangemoedigd dient te worden. Dat kan door de Nederlandse literatuur die wij willen uitdragen, in een historisch, maatschappelijk en cultuurhistorisch kader te plaatsen. Op die manier relateren wij het onbekende aan het minder onbekende. De kern van dit multidisciplinaire bouwsel blijft voor ons uiteraard bestaan uit taal en letteren, met als meest

voor de hand liggende invalshoeken de nauwst verwante disciplines: geschiedenis en cultuurgeschiedenis.

Het is overigens verheugend vast te stellen dat uitgerekend het Taalunieverdrag (1980) voor deze feiten oog heeft gehad. Hoewel in artikel 2 de omschrijving van de begrippen 'taal en letteren' zich beperkt tot precies die twee gebieden, zegt artikel 5, lid f (dat specifiek over het buitenland gaat), dat de Hoge Verdragsluitende Partijen gezamenlijk "het onderwijs in de Nederlandse taal, letteren en cultuurgeschiedenis in het buitenland [zullen] bevorderen of organiseren". Het staat vast dat wij niet alleen wat onderwijs maar ook wat informatieverspreiding en cultuurpromotie in het buitenland betreft, er goed aan doen van die ruimere opstelling uit te gaan. In dit verband wijs ik graag op het initiatief van de IVN, die - allicht omdat zij uit de aard der zaak voeling houdt met de in het buitenland werkzame neerlandici - inmiddels een begin heeft gemaakt met het leggen van contacten met extramurale historici en kunsthistorici. Ook dienen pogingen die sedert jaren aangewend worden om onze literatuur in vertaling aan de buitenlandse man of vrouw te brengen, gecomplementeerd te worden met de vertaling en uitgave van geselecteerde werken van meer cultuurhistorische aard. Daarbij denk ik zowel aan primaire bronnen als aan studies, secundaire werken dus.

Een beleid met betrekking tot dergelijke werken vereist financiële ondersteuning. Omdat de Stichting voor Vertalingen zich per definitie tot letterkundig werk beperkt, behoort het tot de taak van de Taalunie - eventueel in samenwerking met andere instellingen en diensten - te zoeken naar wegen om voor een buitenlands publiek het beeld van de Nederlandse taal en letteren van meer (cultuur)historische diepgang en context te voorzien.
Naast diepgang, is continuïteit in de aanbieding een sleutelbegrip. Voor de Engelssprekende wereld zou een tijdschrift als *The Low Countries* daartoe in aanzienlijke mate bijdragen.

Wat de uitgave van boekwerken betreft, dient gestreefd te worden naar het opzetten van reeksen, die immers een zekere herkenbaarheid tot stand brengen, en in de regel voor een uitgever ook commercieel aantrekkelijker zijn dan een alleenstaand boek. Verder ben ik van oordeel dat consequent de hand moet worden gehouden aan het principe dat dergelijke publikaties in het land van bestemming, dus bij een buitenlandse uitgever, dienen te verschijnen en dat zij bij voorkeur niet al te specialistisch moeten zijn.

Nog niet zo lang geleden werd vanuit de IVN een concreet voorstel aan de Taalunie gedaan om een Engelstalige reeks werken met historische of cultuurhistorische inslag bij een Britse uitgeverij onder te brengen, mits de vereiste subsidie voor de helft bij de Taalunie en voor de andere helft in de particuliere sector gevonden kon worden. De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren wees dit voorstel af als zijnde "niet realistisch en niet haalbaar".
Het is juist onrealistisch te denken dat Engelstalige uitgevers zonder enige ruggesteun ponden of dollars willen investeren in bijvoorbeeld oudere Nederlandse letterkunde, laat staan werken daarover of in de marge daarvan. De zelfverzekerdheid die wij gerust mogen hebben

als het over de waarde van onze eigen letterkunde en cultuur gaat, hoeft ons niet blind te maken voor het feit dat het buitenland voorlopig nog met handen en voeten en met subsidies van die waarde overtuigd moet worden.

In dit verband valt het mij op - zoals het ook de samenstellers van het rapport *Cultuur zonder grenzen* (p. 46) is opgevallen - dat de Engelssprekende wereld het tot dusver heeft moeten stellen zonder een Nederlands cultureel instituut. De afwezigheid van een dergelijk centrum in met name Groot-Brittannië en Noord-Amerika is een gemis, te meer omdat deze gebieden ook in het *Meerjarenperspectief* (1987) van de Taalunie worden ingedeeld bij de groep van landen waaraan de Taalunie de hoogste prioriteit wil toekennen.

Wat het beleid op korte termijn betreft, kan het zinvol zijn bestaande centra in bijvoorbeeld Engeland en de Verenigde Staten verder uit te bouwen. Aan de Universiteit van Londen bestaat sinds enige tijd een "Centre for Low Countries Studies". Dit is een academisch en multidisciplinair samenwerkingsverband met goed lopende reeksen seminaries over Nederlandse geschiedenis en kunstgeschiedenis, met een eigen tijdschrift en uitstekende relaties met de beide ambassades. Bij ontstentenis van een cultureel instituut biedt zo'n meer intellectuele, soepele constructie wellicht tijdelijke uitkomst. Zeker op de lange termijn is een permanent cultuurcentrum echter de beste oplossing.

Temidden van alle hiervoor vernoemde verenigingen en organisaties is de Nederlandse Taalunie een betrekkelijke nieuwkomer. Als intergouvernementele organisatie neemt zij een bijzondere plaats in. Zoals echter onlangs nog in de openingsrede bij het Tiende Colloquium Neerlandicum werd opgemerkt: het veld was er vóór de overheid. Dat geldt zowel voor de neerlandistiek buiten de muren als voor de vereniging van docenten Nederlands aan buitenlandse universiteiten, dat wil zeggen de IVN. Dat de Taalunie in deze configuratie een nieuw, blijvend en potentieel waardevol gegeven is, wordt door niemand betwist.

De Taalunie heeft er echter zelf alle belang bij wanneer verenigingen als de IVN optimaal kunnen functioneren. In de IVN ligt bijvoorbeeld een collectieve, door de jarenlange intensieve praktijk van onderwijs en cultuurverspreiding in het buitenland gevoede deskundigheid opgeslagen, die het best rendeert - ook voor de Taalunie - wanneer zij zich spontaan, naar haar eigen normen, kan ontwikkelen, ontplooien en verdiepen, en daarbij volop financieel gesteund wordt door de overheid. De IVN behoort niet alleen een belangenvereniging van de docenten Nederlands extra muros te zijn. De IVN is tevens een dienstverlenende, wetenschappelijke, cultuurverspreidende, kritisch tegenspel leverende sleutelvereniging in het kader van het buitenlands cultuurbeleid van het Nederlandse taalgebied. Op zo'n vereniging moet niet beknibbeld worden. Integendeel, haar bewegingsvrijheid en de kans om zich optimaal te blijven ontwikkelen, dienen gegarandeerd te worden. Het onthutst en verontrust mij dan ook wanneer in Taaluniewerkgroepen en adviezen van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (R-1606, 27-8-1987; *Publikatieblad* jg. 1, 6, juli 1988) gesteld wordt dat de werk-

zaamheden van de IVN met die van de Taalunie "interfereren" en dat er bijgevolg voor de IVN nog maar een beperkt aantal taken zouden overblijven. Wat ik van de Taalunie verwacht, is een stimulerende, motiverende, eventueel een bijsturende bijdrage aan de IVN, maar niet een beknibbelende of een paternalistische. De Taalunie zal ook zelf beter in haar taken met betrekking tot het buitenlands cultuurbeleid slagen naarmate zij de IVN de logistieke, financiële en administratieve armslag verleent die deze vereniging uit hoofde van haar staat van dienst, haar collectieve deskundigheid, haar puur enthousiasme en haar praktisch nut, verdient.

3.4.2 *De vertaling van Nederlands letterkundig werk in het buitenland; meer activiteit gewenst - J. de Wit*

De taak van de Stichting tot Bevordering van de Vertaling van Nederlands Letterkundig Werk is het bevorderen van de vertaling van Nederlandse literatuur in het buitenland. Deze Stichting is daarmee de enige instelling in Nederland en Vlaanderen die dit werk op een full-time basis uitvoert. Alle andere initiatieven op dit gebied, groot of klein, staan dus in het verlengde daarvan en zijn derhalve aanvullend en ondergeschikt.

Het bevorderen van de vertaling van Nederlandstalige literatuur is een vak apart. Personen of instellingen die dit vak niet dagelijks uitoefenen kunnen de problematiek ervan dus niet volledig overzien of doorgronden.

De Stichting tot Bevordering van de Vertaling van Nederlands Letterkundig Werk heeft ongeveer 35 jaar lang haar werkzaamheden in een soort vacuüm moeten verrichten, hierin slechts door enkele overheden (vaak moeizaam) financieel bijgestaan. Nu het uiteindelijk wat beter gaat met de zichtbare resultaten van het Stichtingswerk is er de laatste jaren ineens een leger van "beste stuurlui aan wal" ontstaan, zowel in het veld als bij de zogenaamde beleidsmakers. Hoewel we verheugd zijn over die plotseling ontstane belangstelling, willen we hen vragen ons te helpen en met raad en daad terzijde te staan. Wanneer de Stichting voor Vertalingen de nodige financiële en logistieke steun van de Taalunie en de ministeries ontvangt, zal zij zich meer dan ooit tevoren toeleggen op het uitvoeren van haar taken. Er moet niet meer beleid worden gemaakt, er moet meer gedaan worden.

Kunst en de bevordering ervan is kleinschalig en de literatuur is daar maar een (klein) onderdeel van. Dat dient zo te blijven. De bevordering van onze letteren in het buitenland behoeft geen leger van personen en instellingen binnen onze taalgrenzen, maar een groep actieve personen en instellingen in het buitenland zelf.

Het gaat de laatste jaren goed met de Nederlandse literatuur in vertaling, maar nog steeds is de Nederlandse literatuur in het buitenland geen begrip en de vraag is of deze dat ooit zal worden. Hierop is geen duidelijk antwoord te geven. Er zijn echter wel een aantal mogelijke redenen aan te geven waarom het momenteel goed gaat met

de Nederlandse literatuur in vertaling.

De Stichting voor Vertalingen bestaat volgend jaar 35 jaar en het spreekt toch wel haast vanzelf dat dit uiteindelijk tot resultaten moet leiden. Ten tweede publiceerde een aantal van onze bekendste auteurs een paar jaar geleden, hun "grote" boek (Mulisch, Claus, Nooteboom, Bernlef enz.). Ten derde is in een aantal landen het aanbod van eigen literatuur momenteel wat minder interessant en begint men dus om zich heen te kijken.

De belangstelling voor het vertalen in het algemeen en voor vertalingen uit de zogenaamde kleine taalgebieden in het bijzonder is trouwens over de gehele wereld enorm toegenomen. De seminars, congressen, bijeenkomsten, conferenties en samenspraken op dit gebied zijn niet van de lucht. De belangstelling van officiële zijde is in diverse landen zeer gegroeid. Ministeries, culturele attachés, cultuurinstellingen, de Raad van Europa, de EEG, de Endowments for the Arts and for the Humanities in de VS en nog vele andere organisaties zijn zich er nu op z'n minst van bewust dat vertalen een vak is en dat het bevorderen daarvan een noodzakelijkheid is.

Er is het laatste decennium, vaak met hulp van de Stichting voor Vertalingen, in het buitenland een groot aantal vergelijkbare instellingen in het leven geroepen. Er zijn nu literatuurbevorderende instituten in Finland, Noorwegen, Denemarken, Frankrijk, Duitsland, Spanje, Italië, Israël, de Verenigde Staten en niet te vergeten de Oosteuropese landen en Japan.

Binnen het Nederlandse taalgebied heeft ons succes geleid tot grotere aandacht bij de officiële instanties, maar ook bij de uitgevers van het oorspronkelijke werk. Dat de toegenomen aandacht voor de Nederlandstalige literatuur echter ook haar keerzijde heeft, zal u niet verbazen.

Uitgevers gaan tegenwoordig zelf met het werk van hun auteurs op pad (op zich een toe te juichen ontwikkeling; het zijn immers hun auteurs en hun onderhandelingspositie tegenover de buitenlandse collega's is vaak veel sterker), zonder zich echter altijd te realiseren dat het bevorderingsvak een vak is met veel haken en ogen, complicaties en vechtpartijen.
Daarnaast hebben uitgevers vaak de eigenaardige gewoonte alleen het laatste boek van een auteur te willen. Hoewel dit vaak wel te begrijpen is, wordt het bevorderingsvak er niet eenvoudiger op. Citaat: "Als al die belangrijke auteurs allemaal recentelijk hun belangrijkste boek schreven dan kan hun vorige werk niet van zo'n groot belang zijn en is het maar de vraag of hun volgende boek ook zo goed is". Het resultaat daarvan is maar al te vaak, dat er geen tweede boek van de betreffende auteur in dat land wordt gepubliceerd. De buitenlandse belangstelling voor Nederlandstalige literatuur is vaak maar van zeer tijdelijke aard omdat het op een gegeven moment met de literatuur in de andere landen weer beter gaat.

De toename in de hulp bij het bevorderen van onze letteren in het buitenland is natuurlijk buitengewoon verheugend. Maar hoe lang duurt het enthousiasme als de belangstelling bij de buitenlandse